

НАПРЯМ 8. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ ГРУПОЮ ОСІБ, ГРУПОЮ ОСІБ ЗА ПОПЕРЕДНЬОЮ ЗМОВОЮ ТА ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ ЯК КВАЛІФІКУЮЧА ОЗНАКА КОНКРЕТНОГО СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ

ОРЛОВСЬКИЙ Р. С.

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права № 1*

*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Чинне кримінальне законодавство України в якості кваліфікуючих ознак використовує три форми співучасті, а саме: вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою.

Так, вчинення злочину групою осіб, як кваліфікуюча ознака конкретного складу злочину, передбачена в 14 статтях, вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою – в 96 статтях, організованою групою – в 47 статтях Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК).

Таке широке використання вказаних кваліфікуючих ознак відповідає їх призначенню – диференціювати кримінальну відповідальність.

В якості підстави диференціації кримінальної відповідальності повинні виступати істотно підвищений або понижений характер та ступінь суспільної небезпечності злочину. Підвищення або пониження характеру та ступеню суспільної небезпечності конкретного злочину повинно істотно відрізнятися від такого ж злочину, але вчиненого без кваліфікуючих або привілейованих ознак.

У розрізі питання, що розглядається, доцільно порівнювати характер і ступінь суспільної небезпечності злочину, вчиненого групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою, із характером та ступенем суспільної небезпечності тотожного злочину, вчиненого одноособово.

Крім того, слід зазначити, що характер та ступінь суспільної небезпечності злочину, вчиненого при різних формах співучасті, також істотно відрізняються. Для відображення групи осіб, групи осіб за попередньою змовою, організованої групи в якості кваліфікуючих ознак необхідно, щоб вони (кожна окрема) істотно підвищували суспільну небезпечність вчиненого посягання і були типовими для певного кола злочинів.

Істотне підвищення характеру суспільної небезпечності злочинів, вчинюваних при різних формах співучасті, розкривається через істотне підвищення шкідливості, під якою слід розуміти здатність спричинити зусиллями декількох суб'єктів більш істотну шкоду, яка має кримінально-правове значення.

Підвищення результативності злочину, вчиненого групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою, відбувається внаслідок психологічного фактору, а також об'єднання дій співучасників. Так, при вчиненні злочину з різними формами співучасті у більшості випадків воля потерпілого направлена на супротив, виявляється пригніченою через усвідомлення неможливості чинити опір групі осіб. При об'єднанні зусиль співучасників досягти бажаного результату мож-

на набагато швидше і ефективніше. Співучасники впевнені, що зможуть реалізувати злочинний план, приховати сліди злочину. Все це свідчить про істотне підвищення суспільної небезпечності такого посягання.

Крім істотного підвищення суспільної небезпечності злочину, кваліфікуючі ознаки повинні бути характерні, притаманні, типові для певного кола злочинів. Тобто вчинення посягання групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою повинно бути характерним, типовим для конкретного умисного складу злочину в порівнянні з іншим.

Основну групу злочинів, які вчиняються групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою, утворюють насильницькі та корисливі посягання.

Таким чином, для відображення в кримінальному законі різних форм співучасті в якості кваліфікуючої ознаки необхідно, щоб характер та ступінь суспільної небезпечності діяння істотно змінювалися в сторону підвищення і ця ознака була характерною для цього злочину. У такий спосіб буде відображатись основне призначення кваліфікуючих ознак – диференціація кримінальної відповідальності, тобто діяльність законодавця спрямована на встановлення заходів кримінально-правового характеру, які в найбільшій мірі відповідають істотній зміні характеру та ступеню суспільної небезпечності злочинів.

Загальновідомо, що одним із способів диференціації кримінальної відповідальності є градація типового покарання, яка здійснюється за допомогою кваліфікуючих ознак складу злочину. Саме тому однією із функцій кваліфікуючих ознак злочину є диференціація кримінальної відповідальності. Обумовлюється ця функція здатністю кваліфікуючих ознак відображати типову, закономірну істотну зміну характеру та ступеню суспільної небезпечності вчиненого.

Зміна меж санкцій статей із кваліфікуючими ознаками складу злочину стосовно санкцій основних складів відображає зміну ступеню суспільної небезпечності вчиненого.

У науці кримінального права питанням побудови санкцій основних складів приділялася значна увага [1; 2; 3; 4, с. 144-145; 5, с. 4-10].

Що стосується кваліфікованих складів, то значна кількість санкцій побудована нелогічно, а соціальна обумовленість їх застосування не є зрозумілою.

Що ж до передбачення в якості кваліфікуючих ознак різних форм співучасті, то очевидно, що збільшення розміру їх санкцій у різних складах відбувається не рівномірно.

При застосуванні однієї і тієї ж кваліфікуючої ознаки, в якій відображається одна конкретна форма співучасті, то очевидно, що такій ознаці повинно надаватися однакове значення.

У зв'язку з цим доцільно встановити єдиний підхід до застосування кваліфікуючих ознак шляхом встановлення коефіцієнтів, які однаково впливають на кратність основного і кваліфікованого складів злочину, так щоб кваліфікуюча ознака впливала на основне покарання приблизно однаково стосовно всіх складів злочину, або, принаймні, однорідних складів злочину.

Також необхідно, щоб покарання відповідало рівню суспільної небезпечності злочину, а за наявності кваліфікуючої ознаки будь-якої із форм співучасті, якісною характеристикою якої є істотне підвищення суспільної небезпечності, покарання повинно також істотно збільшуватися.

Законодавець досить часто при диференціації кримінальної відповідальності використовує різні за ступенем суспільної небезпечності ознаки (група осіб, група осіб за попередньою змовою, організована група) на одному рівні, однаково посилюючи покарання за різні за ступенем суспільної небезпечності злочини. Безумов-

но, такий підхід не є виправданим. Застосування таких ознак повинно відповідно посилювати покарання в порівнянні з основним складом. Кваліфікуючі ознаки, які відображають різний рівень суспільної небезпечності злочину, не поглинають одна одну [3, с. 59].

В окремих складах злочину законодавець передбачає в різних кваліфікуючих ознаках різні форми співучасті – поряд із менш небезпечними, більш небезпечні. Наприклад, ст.ст. 146, 149, 185 КК та інші).

Таким чином, кваліфікуючі ознаки, в яких відображаються різні форми співучасті, а саме: група осіб, група осіб за попередньою змовою, організована група, є диференціацією кримінальної відповідальності та відображають істотне підвищення суспільної небезпечності злочину і типовий характер такого посягання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Козаченко И. Я. Санкции за преступления против жизни и здоровья: обусловленность, структура, функции, виды [Текст] / И. Я. Козаченко; под ред. Ковалева М. И. – Томск : Изд-во Том. ун-та, 1987. – 232 с.
2. Козлов А. П. Уголовно-правовые санкции. Проблемы построения, классификации и измерения [Текст] / А. П. Козлов. – К. : Изд-во Краснояр. ун-та, 1989. – 171 с.
3. Козлов А. П. Система санкций в уголовном праве [Текст] / А. П. Козлов. – К. : Изд-во Краснояр. ун-та, 1991. – 120 с.
4. Ковалев М. И. О технике уголовного законодательства [Текст] / М. И. Ковалев // Правоведение. – 1962. – № 3. – С. 142-146.
5. Ковалев М. И. Роль законодательной техники в конструировании уголовного законодательства [Текст] / М. И. Ковалев // Вопросы совершенствования уголовно-правовых норм на современном этапе. – Свердловск, 1986. – С. 4-10.

НАПРЯМ 9. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ, ЩО ВЧИНЕНЕ НЕПОВНОЛІТНИМИ

ПАТРЕЛЮК Д. А.

здобувач

*Донецький юридичний інститут Міністерства внутрішніх справ України
м. Донецьк, Україна*

В криміналістичній літературі приділяється недостатньо уваги питанню боротьби з незаконними заволодіннями транспортними засобами. Предмет злочину вказаної категорії залишається малодослідженим, а цікаві та корисні в практичному плані ідеї не отримують розвитку. Це стосується насамперед того, що неповнолітні, як специфічні суб'єкти, при незаконному заволодінні обирають транспортні засоби, які за своїми характеристиками відрізняються від тих, які викрадають дорослі. Як наслідок кожний вчинений неповнолітніми злочин має особливі ознаки та сліди.

Відомості про предмет незаконного заволодіння транспортним засобом має важливе практичне значення для встановлення злочинця та вирішення інших завдань кримінального провадження. Це можливо в силу того, що дані про ознаки та особливості викраденого транспортного засобу з урахуванням слідів залишених неповнолітніми дозволяє змоделювати процес вчинення посягання та виділити в ньому цікаві слідогенні обставини, суб'єктів та інше. Дані про предмет можуть слугувати основою для висунення версій щодо особи злочинця та їх розшуку, місця можливого знаходження транспортного засобу тощо.

Окремі аспекти предмету вчинення незаконного заволодіння транспортним засобом розглядали в своїх публікаціях такі вчені як: В.І. Жулев, В.С. Корнелюк, О.Л. Мішуточкин, А.П. Резван, С.М. Скібін та інші.

Предметом посягання при незаконному заволодінні є транспортні засоби, визначені у примітці 1 до ст. 286 КК України, до яких належать всі види автомобілів, трактори та інші самохідні машини, трамваї, і тролейбуси, а також мотоцикли та інші механічні транспортні засоби [1, с. 784].

Проведений аналіз кримінальних проваджень, розглянутих судами щодо неповнолітніх за ст. 289 КК України показав, що автомобілями підлітки заволодівають у 92% випадків і лише у 8% випадків предметом їх посягання стають мотоцикли.

Розглядаючи предметом незаконного заволодіння виключно автомобілі постає питання про співвідношення їх видів. Аналіз судової практики дозволив зробити висновок, що легковими автомобілями неповнолітні заволоділи у 95% випадків, вантажними – у 5% випадків. Опитування слідчих та оперативних працівників, які приймали участь у розслідуванні незаконних заволодінь транспортними засобами підтвердило отримані результати – на їх думку ці показники оцінюються у 96% і 4% випадків та 92% і 8% відповідно.

Такий стан справ пояснюється насамперед тим, що кількість легкових автомобілів значно більша в порівнянні з іншими типами транспортних засобів; незаконні